

4. **Національний стандарт № 2** "Оцінка нерухомого майна": постанова Кабінету Міністрів України станом на 28.10.2004 № 1442 [Текст]: офіц. вид. / Верховна Рада України. - К. : Закони та постанови, 2004. - 120 с.

Рецензент: д.е.н., професор Павлов В.І.

УДК 332.334

В. М. ЗАРЕМБА
Н. Л. ХОМЮК

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

В статті досліджено земельний фонд України. Проаналізовано структуру сільськогосподарських угідь. Охарактеризовано розподіл ріллі за власниками землі та землекористувачами. Досліджено показники оренди землі.

The article studied land in Ukraine. The structure of agricultural land is analyzed. The distribution of arable land owners and land users are characterized. Land lease rates are investigated.

Ключові слова: земельний фонд України, сільськогосподарські угіддя, рілля, розораність, сільськогосподарська освоєність.

Україна володіє значними запасами земельних ресурсів. Її територія, яка складається на 95 % з низовин та височин, а лише 5 % гори, є надзвичайно сприятливою для розвитку сільськогосподарського виробництва. Її ґрунтовий покрив представлений різними типами високопродуктивних чорноземів, які займають 26,5 млн. га, або 44% загальної площі її території. На Україну припадає 6,7 % світових чорноземних ґрунтів [1]. Країна має унікальні можливості

©Заремба В. М. - к.е.н., голова правління сільськогосподарського підприємства ТОВ "Романів";

© Хомюк Н.Л. - аспірант Національного університету водного господарства та природокористування

завоювати гідне місце на світових продовольчих ринках завдяки поставкам екологічно чистої продукції, оскільки володіє близько 8 млн. га відносно чистих земель [2]. Тому дослідження сучасних тенденцій використання земельних ресурсів України, в тому числі сільськогосподарських угідь є актуальним.

Аналіз останніх публікацій свідчить, що дослідженням та аналізу земельного фонду України займалися багато вітчизняних вчених, таких як: З.П.Паньків, Т.Є.Зінченко, П.Т.Саблук, І.Г.Кириленко ін. Однак з кожним роком статистичні дані оновлюються, тому виникла необхідність дослідити сучасний стан використання земельних ресурсів.

Метою даного дослідження є необхідність проаналізувати сучасні тенденції використання земельних ресурсів сільськогосподарського призначення.

Земельний фонд України на кінець 2013 року становить 60354,9 тис. га, що дорівнює 0,5 % площі земельної кулі та 6 % території Європи. За своєю площею Україна є найбільшою державою Європи. Структурний аналіз земельного фонду показує, що землі сільськогосподарського призначення займають 42744,5 тис. га або 70,8 %. Ліси та інші лісові території становлять 10624,4 тис. га або 17,6 %, забудовані території – 2542,6 тис. га або 4,2 %, відкриті заболочені землі – 981,6 тис. га або 1,6 %, сухі відкриті землі з особливим рослинним покривом – 17,9 тис. га або 0,03 %, відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом – 1021 тис. га або 1,7 %, території, покриті поверхневими водами – 2422,9 тис. га або 4 % [3].

За площею сільськогосподарських угідь та ріллі Україна посідає перше місце в Європі. Висока природна продуктивність ґрунтового покриву визначає провідну роль земельного фонду як одного з важливих видів ресурсів економічного розвитку України, її національного багатства, головного засобу виробництва і предмету праці в сільському і лісовому господарствах. Площа сільськогосподарських угідь України становить 41525,8 тис. га або 68,8 % від загального земельного фонду, з них на ріллю припадає 32525,5 тис. га або 78,3 %, 5446,8 тис. га або 13,1 % складають пасовища, 2408,8 тис. га або 5,8 % – сіножаті, 893,5 або 2,2 % – багаторічні насадження, 251,2 тис. га або 0,6 % - перелоги (рис. 1).

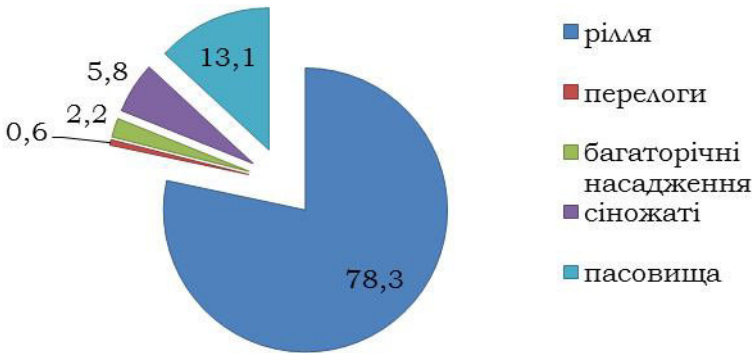

Рис. 1. Структура сільськогосподарських угідь України станом на кінець 2013 року

Використання земель в Україні визначається тенденціями, що склалися за радянських часів і полягали у прагненні до нарощування виробництва за рахунок збільшення частки ріллі. Це призвело до високого ступеня розораності земель. Рівень розораності земель в Україні є чи не найвищий у світі і становить 53,9 %, який згідно з чинними нормами вважається несприятливим. Висока розораність земель є небажаною, адже вона різко знижує природний потенціал території. Власне сільськогосподарська освоєність України у 2013 році складає 72 %, а частка ріллі у загальній площі сільськогосподарських угідь становить 78,3 %. У середньому в ЄС розораність сільськогосподарських угідь становить 25,6 %, а у високорозвинених країнах світу загалом – 11,8 %. У межах регіонів сільськогосподарська освоєність коливається від 36 % у Закарпатській області до 88 % у Запорізькій області, а розораність - від 16 % у Закарпатській області до 75 % у Запорізькій області.

Якщо на початок 1992 року весь земельний фонд України перебував у державній власності, то на початок 2012 року у державній власності знаходиться 48% земель, приватній — 51,9% і колективній (згідно з державними актами) — 0,1%. Станом на 01.01.2012 року частка сільськогосподарських угідь у державній власності становить 25,49 %, в приватній -74,47 %, а в колективній – лише 0,05 %. Площа ріллі у приватній власності є більшою і складає 83,94 %, відповідно у державній

власності знаходиться 16,03 % усієї площі ріллі, а колективній – 0,03 % [4].

Розподіл земельного фонду, сільськогосподарських угідь та ріллі України за власниками землі та землекористувачами на кінець 2013 року наведено у таблиці 1. Земельний фонд України знаходиться у власності та користуванні сільськогосподарських підприємств (35,1 %), громадян (27,4 %) та користувачів інших категорій (37,5 %), в тому числі землі запасу 17,9 %. Переважна більшість сільськогосподарських угідь знаходяться у власності та користуванні сільськогосподарських підприємств (49,2 %) та громадян (38,4 %), а 12,4 % - у користуванні інших категорій землевласників (в тому числі 10,9 % - землі запасу). Близько 96 % ріллі перебуває у власності та користуванні сільськогосподарських підприємств (державних і недержавних) та громадян [5].

Таблиця 1

Розподіл земельного фонду України за власниками землі та землекористувачами на кінець 2013 року

	Загальна площа		Сільськогосподарські угіддя		Рілля	
	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%
Землі с/г підприємств	21166,9	35,1	20437,2	49,2	19186,7	59,0
державних	1144,3	1,9	958,8	2,3	795,8	2,5
недержавних	20022,6	33,2	19478,4	46,9	18390,9	56,5
Землі громадян	16546,4	27,4	15958,2	38,4	11845,8	36,4
Землі користувачів інших категорій	22641,6	37,5	5130,4	12,4	1493	4,6
Усього земель	60354,9	100	41525,8	100	32525,5	100

Тепер проаналізуємо розподіл сільськогосподарських угідь, ріллі та посівних площ України, які знаходяться у володінні та користуванні сільськогосподарських підприємств та громадян у розрізі областей на кінець 2013 року. Найбільші площі сільськогосподарських угідь зосереджені у Одеській, Дніпропетровській, Харківській та Полтавській областях, а найменші – у Волинській, Рівненській, Івано-Франківській, Чернівецькій та Закарпатській областях. Більше 1600 тис. га ріллі знаходиться у користуванні громадян та

сільськогосподарських підприємств у Дніпропетровській, Одеській та Запорізькій областях, а у Закарпатській – лише 193 тис. га. Найбільше посівних площ зосереджено також у Дніпропетровській, Одеській та Полтавській областях, а найменше – у Волинській, Рівненській, Івано-Франківській, Чернівецькій та Закарпатській областях [6]

За даними Держземагентства [7] із 6,8 млн громадян, які одержали сертифікати на право на земельну частку (пай) або державний акт на право власності на земельну ділянку, 4,8 млн. селян реалізують своє право через орендні відносини. На кінець 2013 року було зареєстровано 4767,5 тис. договорів оренди земельної частки (паю), з яких: 35% - укладено з господарствами, із земель яких виділено земельний пай, або їх правонаступниками; 14,1 % – укладено з фермерськими господарствами; 50,9 % – укладено з іншими суб'єктами господарювання. Близько 17,4 млн га земельних часток (паїв) було передано в оренду.

Договори оренди земельних ділянок та земельних часток (паїв) можуть укладатися на різні терміни. Слід відмітити, що у 2013 році найбільше укладено договорів оренди на 6-10 років (табл. 2) Такі терміни оренди дозволяють орендарям здійснювати капіталовкладення у поліпшення земель з метою подальшого отримання прибутків. До 2012 року спостерігається тенденція до укладання договорів терміном на 4-5 років.

Таблиця 2

Укладання договорів оренди в Україні за строком їх дії, %

Строк дії договору	На кінець року				
	2009	2010	2011	2012	2013
1-3 роки	10	8,5	6,5	4,1	4,0
4-5 років	49	46,2	42,9	38,2	37,7
6-10 років	30,6	33,9	38,1	43,3	43,7
більше 10 років	10,4	11,4	12,5	14,4	14,6

Розмір оренди встановлюється в договорі оренди, проте згідно законодавства він не може бути меншим 3% від нормативної грошової оцінки земель, яка щороку індексується. У 2013 році було укладено договорів з відсотком

орендної плати до 1,5 % - 122,6 тис.; 1,5 – 3 % - 848 тис.; від 3 % і більше – 3796,9 тис. В порівнянні з попередніми роками спостерігається тенденція до зростання кількості договорів з відсотком орендної плати від трьох і більше. Загальна сума виплат за оренду земельних часток (паїв) у 2013 році становила 10705 млн. грн. Слід відмітити про позитивні зміни у структурі виплат за орендовану земельну частку. Якщо на кінець 2009 року 71,6 % становила натуральна форма плати, а лише 24,6 % – грошова, то на кінець 2013 року грошова форма виплат зросла до 41,7 %, а натуральна зменшилась – до 55,1%. Отже, можна зробити висновок, що зростає виплата орендної плати у грошовій формі і зменшується у натуральній та відробітковій.

Середній розмір орендної плати у 2013 становив 616,5 грн. за 1 га. На кінець 2013 року фактично було виплачено за оренду земельних часток (паїв) 9800 млн. грн., тобто 91,6 %. Низька обізнаність населення щодо їх прав та відсутність конкурентного середовища на ринку оренди землі і є причиною заниження розміру орендної плати та невчасної її виплати.

Сучасне використання земельних ресурсів в Україні не відповідає вимогам раціонального природокористування, адже надмірна розораність території та величезний вплив діяльності людини призвели до порушення природного процесу ґрунтоутворення, ерозійних процесів. На жаль, доводиться констатувати, що ефективність використання земель в Україні значно нижча, ніж у середньому в Європі. Головними причинами низької віддачі земельного потенціалу в Україні є тривале безгосподарне ставлення до землі, помилкова стратегія максимального залучення земель до обробітку, недосконалі техніка і технологія обробітку землі та виробництва сільськогосподарської продукції, не виважена цінова політика, недодержання науково обґрунтованих систем ведення землеробства, зокрема внесення недостатньої кількості органічних добрив, низький науково-технічний рівень проектування, будівництва та експлуатації меліоративних систем, недосконала система використання і внесення мінеральних добрив та невиконання природоохоронних, комплексно-меліоративних, протиерозійних та інших заходів [8, с. 85].

Проаналізувавши сучасний стан земельних ресурсів України, в тому числі земель сільськогосподарського призначення, можна стверджувати, що наша держава багата на родючі ґрунти і має високий потенціал у аграрній сфері, адже 70,8 % займають землі сільськогосподарського призначення. Рівень розораності земель в Україні є чи не найвищий у світі і становить 53,9 %, який згідно з чинними нормами вважається несприятливим. Висока розораність земель є небажаною, адже вона різко знижує природний потенціал території. Власне сільськогосподарська освоєність України у 2013 році складає 72 %, а частка ріллі у загальній площі сільськогосподарських угідь становить 78,3 %. У середньому в ЄС розораність сільськогосподарських угідь становить 25,6 %, а у високорозвинених країнах світу загалом – 11,8 %. Отже, ми вважаємо, що необхідно скоротити площі орних земель за рахунок сильно еродованих та переглянути структуру посівних площ та вилучити із сільськогосподарського обороту малопродуктивні землі.

Бібліографія

1. Саблук П. Т. **Концептуальні аспекти модернізації аграрного виробництва та розвитку сільських територій в Україні** / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2010.- № 8. – С. 3–9.
2. Кириленко І. Г. **Актуальні питання ринку земель сільськогосподарського призначення** / І. Г. Кириленко // Економіка АПК. – 2009. - № 3. – С. 44–46.
3. **Офіційні дані Державного агентства земельних ресурсів України** [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.dazru.gov.ua/terra/control/uk/publish/article?jsessionid=B>
4. **Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2012 році** [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.menr.gov.ua/dopovidi>.
5. **Довідка України 2013**: статистичний збірник. / відп. за вип. О. М. Прокопенко. – К. : – Державна служба статистики України, 2014. – 223 с.
6. **Сільське господарства 2013**: статистичний збірник. / за ред. Н. С. Власенко. – К. : Державна служба статистики України, 2014. – 390 с.
7. **Довідка про підсумки діяльності Держземагентства України та його територіальних органів за 2013 рік** [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

<http://dazru.gov.ua/zvitnist/statystyka/107726-dovidka-pro-pidsumky-diiialnosti-derzhzemahentstva-ukrainy-ta-ioho-terytorialnykh-orhaniv-za>

8. Корнеєв Ю. В. **Земельне право**. 2-ге вид. перероб. та доп. Навч. посіб. / Ю. В. Корнеєв. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 248 с.

Рецензент: д.е.н., професор Павлов В.І.

УДК 330.15:639.2/3

Н. П. МИСЬКОВЕЦЬ
К. Л. ЛЕЛЯХ

ВПЛИВ ПАРНИКОВОГО ЕФЕКТУ ТА ГЛОБАЛЬНОГО ПОТЕПЛІННЯ НА РИБНУ ГАЛУЗЬ

У статті досліджено основні причини та наслідки глобального потепління, виявлено негативний вплив який здійснюється в результаті цього явища, зокрема на рибну галузь. Визначено основні напрямки та позиції які впроваджуються в країні для боротьби з наслідками глобального потепління.

This article explores the causes and effects of global warming found negative impact carried out as a result of this phenomenon, particularly in the fishing industry. The main directions and positions are being implemented in the country to combat the effects of global warming.

Ключові слова : зміна клімату, погодні умови, рибна галузь, прогноз, пропозиції

Глобальна зміна клімату впливає на більшість галузей національного господарства. Наслідки цього впливу специфічні для кожної галузі. Невиключенням є рибне господарство: зміна температури та вологості повітря, кількості опадів і концентрації вуглекислого газу у воді, рівня води у

©Миськовець Н. П. - асистент Національного університету водного господарства та природокористування;

©Лелях К. Л. - магістрант Національного університету водного господарства та природокористування